

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 25 Aralık 2020

Gönderim Tarihi: 9 Aralık 2020

Yayımlanma Tarihi: 30 Aralık 2020

Atf Künyesi: ÖZEL, Haşim (2020), “Juan-Juanların Etnik Oluşumları ve Siyasi Tarihlerine Dair Bir İnceleme”, **International Journal Of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 1, S. 1, s. 127-137.

JUAN-JUANLARIN ETNİK OLUŞUMLARI VE SİYASİ TARİHLERİNE DAİR BİR İNCELEME

Haşim ÖZEL¹

ÖZET

Hun egemenliğinin sona ermesinden sonra tarihsel olarak Türk-Moğol toplulukları için önem arz eden Ötüken bölgesi uzun bir süre boyunca herhangi bir siyasal yapının merkezi olma konumundan uzak kalmıştı. Söz konusu yerde, yani bugünkü Moğolistan topraklarında, Çinlilerin Juan-juan adını verdiği bir topluluk, IV. yüzyıl ile VI. yüzyıl arasında, çeşitli boy ve urukların birleşiminden oluşan bir imparatorluk kurmuşlardır. Kökenleri konusunda henüz bir uzlaşma olmasa da kimi tarihçilerin Hun ve Moğol kökenli Sienpi toplulukların karışımından oluştuğunu düşündüğü Juan-juanlar, etnik yönden heterojen bir yapıyı temsil ediyorlardı. Kurucu hanedan, yakın komşuları olan Wei/Tabgaçlar tarafından Mu-ku-lü veya Yü-chiu-lü olarak adlandırılmıştır. IV. yüzyılın sonlarına doğru bu hanedanın bir üyesi olan She-lun, Moğolistan'daki boyları yönetimi altında toplamayı başararak kendi imparatorluğunu kurdu. Zamanla bu siyasî yapının sınırları başta Moğolistan topraklarının tamamı olmak üzere, Güney Mançurya ve Tarım Havzası'na kadar ulaşmıştır. Daha çok Türk kökenli T'ieh-leler ve Tabgaçlarla mücadele eden Juan-juanlar, VI. yüzyılın ortalarında kendi tebaaları olan Göktürkler tarafından mağlup edildikten sonra tarih sahnesinden yok oldular. Onlardan kalan

¹ Arş. Gör., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, hozel@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2672-9620.

bakiyeler Kore'ye ve Orta Avrupa'ya kadar giderek başka adlar altında tarihsel rollerini devam ettirdiler.

Bu makalede genel olarak Juan-juanların kökenleri ve ortaya çıkışları, Çin (Tabgaç/Wei) ve komşu göçebe kavimlerle (T'ieh-le, Yüe-ban) olan mücadeleleri ile yıkılış süreçleri hakkında bilgiler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Juan-juanlar, Wei (Tabgaç), Moğolistan, T'ieh-le, A-na-kui, Türk Kağanlığı, Avar.

A Study on the Ethnic Formation and Political History of Juan-Juans

ABSTRACT

After the end of the Hun supremacy, Ötüken region, there has historically been important for the Turkish-Mongolian peoples, remained far from being the center of any political structure for a long time. In the aforesaid place, namely in the lands of today's Mongolia, a people called Juan-juan by the Chinese established an empire of various tribes and tribes between the 4th and 6th centuries. Although there is no consensus on their origins yet, the Juan-juan's, which some historians consider to be a mixture of Hun and Mongolian Xianbei communities, represented an ethnically heterogeneous structure. The founding dynasty was named Mu-ku-lü or Yü-chiu-lü by its close neighbors, Wei / Tabgachs. Towards the end of the 4th century, She-lun, a member of this dynasty, managed to gather the tribes in Mongolia under her rule and established her own empire. In time, the boundaries of this political structure have reached the Southern Manchuria and Tarim Basin, especially the whole of Mongolia. The Juan-juans, who were mostly struggling with the T'ieh-les and Tabgachs of Turkish origin, disappeared from the stage of history after they were defeated by their subjects, the Göktürks, in the middle of the 6th century. Remnants of them continued their historical role under different names, going as far as Korea and Central Europe.

In this article, general information will be given about the origins and emergence of Juan-juans, their struggles with China (Tabgachs / Wei) and neighboring nomadic tribes (T'ieh-le, Yüe-ban), and the processes of their collapse.

Keywords: Juan-juans, Wei (Tabgachs), Mongolia, T'ieh-le, A-na-kui, The Turkic Khaganate, Avars.

GİRİŞ

Asya Hun İmparatorluğu'nun² yıkılmasından sonra Çin'in kuzeyinde yani Moğolistan topraklarında merkezî bir otoritenin olmamasından dolayı başıboş dolaşan çeşitli topluluklar ortaya çıkmıştı. Bunlardan biri de bu çalışmada bahsedilecek olan Juan-juanlardır. Juan-juanlar eskiden Hunların hüküm sürdüğü topraklarda çeşitli kavimleri hâkimiyetleri altına alarak IV. yüzyıldan VI. yüzyılın ortalarına kadar siyasî olarak varlıklarını devam ettirdiler.

Bu topluluğun adı Juan-juan, Jou-jan, Ju-juan, Jui-jui ve Ju-ju olarak çeşitli Çin kaynaklarında geçmektedir. 402 yılından sonra Çinliler küçümseme ve bir tahkir ifadesi olarak onlara “kaynaşan böcekler” anlamında *Juan-juan* demişlerdir (Roux, 2006: 121). Bu adı Kuzey Wei imparatoru Shih-tsu vermişti. Kimi tarihçiler onları Rouran veya Ruan-ruan olarak da adlandırır (Golden, 2013: 52-53; Rona-Tas, 1999: 213). Bununla birlikte Juan-juanların esas etnik adı Avar/Apar olmalıdır. Nihayetinde onlardan batıya giden kol, söz konusu bu iç etnik terimi yaşatmaya devam etmiştir. Czeglédy de onların asıl adlarının *Hua/Uar/Avar* olduğu kanaatindedir ve Juan-juan adının yalnızca Çinliler tarafından bu topluluk için kullanıldığını söyler (Czeglédy, 1998: 58).

Çinlilerin bu topluluğa yakıştırdığı Juan-juan adının anlamıyla ilgili Yıldırım ilgi çekici bir teklif ileri sürmüştür. Ona göre Jui-jui, Ju-ju işaretleri Türkçe *cüce* ve Jou-jan, Juan-juan işaretleri ise Türkçe *cüce-n* (“cüceler”, “kısa boylular”) manasına gelen tek bir kelimenin çeşitli görünümünden ibaret olmuş olabilir (Yıldırım, 2013: 5). Yine Yıldırım'a göre Çin kaynaklarından Sung-Shu ve Wei-Shu'da onlar için *Ta-t'an* adı da kullanılmaktadır (Yıldırım, 2013: 3-4).

Juan-juanların Kökeni

Juan-juanların kökeni meselesine gelirsek, genel olarak onlar Çinlilerin Doğu Barbarları olarak nitelendirdiği Tung-hulara bağlanırlar. Barthold ve Aristov onları Tunguz kökenli görürler (Barthold, 2010: 92; Aristov, 2014: 37). David Christian ise dilsel ve etnik kökenleri belli olmayana bir halk oldukları kanaatindedir (Christian, 1998: 280). Golden, Juan-juanların iç etnik adı olan Avar adına istinaden, Avar budun adının Çin kaynaklarında daha önce Wu-huan biçimiyle geçtiğini öne sürerek, onları kendisinden Sienpilerin neşet ettiği Tung-hu topluluğuna bağlar ve dillerini de Sienpi-Tung-hu kökeni söz konusu olduğu için Moğolca olarak görür. Yine ona göre Juan-juan Kağanlığı ve Akhun Devleti'nin temelini Uar-Hun (Avar-Hun) ikili

² Çince karakterlerin Latin alfabesine aktarımında sıklıkla kullanılan Pinyin sisteminde İç Asya'daki Hunlar *Xiongnu* şeklinde, Wade-Giles'te ise *Hsiung-nu* olarak adlandırılırlar. Biz bu çalışmada her iki formu da kullanmadan, doğrudan Türkçe literatürde çokça tercih edilen *Asya Hunları* etno-siyasi terimini kullanacağız.

boy birliği atmıştır (Golden, 2002: 89). Gumilëv da onların etnik kökeni ve ortaya çıkış konusyla ilgili bazı görüşler ileri sürmüştür; “*Juan-juanlar mutasyon sonucu ortaya çıkmış bir halk değil aksine Hsiung-nu Sienpi etnogenezi artıklarından meydana gelmiş bir karışımdır. Umumi dilleri Sienpice yani eski Moğolca’ydi*”.³ Bu son tahmine yakın bir görüş de Hyun Jin Kim’den gelir. Ona göre Juan-juan siyasî yapısının bizatihi kendisi Hsiung-nular’dan geriye kalanların Sienpiler ile ve hatta belki Wuhuanlar ile karışmasından ortaya çıkmıştır (Kim, 2020: 34). Bizce de bu topluluk merkezi otoritenin kaybolduğu Moğol bozkırlarında, Asya Hunlarının bakiyeleri ile eski güçlerini kaybetmiş Sienpilerin, kut sahibi olduğu anlaşılan Yü-chiu-lü ailesinin karizmatik önderliği altında birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu konsorsiyuma farklı etnik kökenlere ait bozkırlarda başıboş dolaşan gruplar ve Tabgaç boyunduruğundan kurtulmak isteyen kaçaklar da katılmıştı. Onların kurduğu bu devleti Asya Hun İmparatorluğu’ndan sonra, Ötüken merkezli kurulan ikinci büyük siyasî yapı olarak telakki edebiliriz.

Juan-juan hükümdar sülalesinin kurucu atasına dair Çin kaynaklarında bazı bilgiler verilir. Buna göre Tabgaç hükümdarı Li-wei (220-277) idaresinin sonlarına doğru ona bağlı atlı birlikler acayip birini ele geçirdiler. Bu kişinin saçları çok seyrekli (keldi) ve gerçek adını unutmıştı. Tabgaç hükümdarı bunun üzerine onun adını yazıp “Mu-ku-lü” dedi. “Mu-ku-lü” Tabgaç dilinde “başı kel” demektir. Kaynakların ifadesine göre Mu-ku-lü ile Yü-chiu-lü adının sesleri birbirine yakındır. Bu yüzden bu adamdan türeyenler söz konusu adı aile veya sülale adı olarak almışlardır. İşte böylece Juan-juanların aile veya sülale adı *Yü-chiu-lü* olmuştur (Yıldırım, 2012: 226). Bahsi geçen kurucu ata Yü-chiu-lü’nün bir süre sonra Tabgaç boyunduruğundan kaçıp yanındaki adamlarıyla birlikte kuzeye yerleşmiştir. Çok geçmeden onun ardılları bu yazının konusu olan Juan-juan Kağanlığı’nı kuracaklardır.

Juan-juan Siyasî Tarihi

İlk Juan-juan konfederasyonunun IV. yüzyılın ilk yarısında teşekkül etmeye başladığı biliniyor. Fakat bu konfederasyon zayıf ve bölünmüş bir durumdaydı. 390’lı yıllarda Yü-chiu-lü neslinden She-lun (394-409) otoritesini Moğolistan’daki diğer kabileler üzerinde tesis ederek Juan-juan Kağanlığı’nı kurmayı başardı. Bu yeni kurulan kağanlık, ilk olarak kendilerinden Uygurların neşet ettiği kalabalık Kao-ch’e (Yüksek Arabalılar) boylarını mağlup ederek idareleri altına aldılar. Bu arada devletin sınırları batıda Karaşar (Yen-chi)’dan doğuda Kore topraklarına kadar uzanıyordu. Juan-juan yöneticisi She-lun ise Tun-huang (Şa-çu yakınında)

³ Gumilëv, *Hazar Çevresinde Bin Yıl*, s.122. Golden, onların köklerine dair ortaya atılan Sienpi-Hun görüşüne rağmen etno-dilsel bağlantılarının ve hatta etnik adlarının ne olduğu konusunun şu an için çözümden çok uzak olduğu kanaatinde. Bkz. Golden, “Some notes on the Avars and Rourans”, s. 52.

ve Çang-ye'nin (Kan-su'daki Kan-çu) kuzeyinde ikamet ediyordu (Chavannes, 2007: 283). Kendisine *kağan* unvanını vermişti ve artık kendini Çin imparatoru ile denk görüyordu (Kradin, 2016: 1). Juan-juanların sınırları da genişlemeye devam ediyordu. Esas olarak Moğolistan toprakları olmak üzere, güney Mançurya ve Tarım Havzası'na kadar olan topraklar onların hâkimiyetindeydi. Kağanlık, tıpkı rakipleri Tabgaçlar gibi çok dilliydi ve birçok halkı içeriyordu (Golden, 2013: 51).

She-lun'un önderliğinde Juan-juanlar, Çin Seddi'ne iki akın düzenlediler. Ancak çok geçmeden bu akınlara cevap olarak verilen bir çatışmada Sienpilere mağlup oldular ve kağanları She-lun da hayatını kaybetti (410) (Klyaştorıny, 2018: 73). 411 yılında Juan-juanlar, Sayan Tinglinglerini mağlup ettikten sonra Turfan Vadisi'ndeki Kao-chang Kalesi'ni zaptettiler. Juan-juan gücünün günden güne artması Çin'deki Tabgaç (Wei) imparatorluğunu tedirgin etmişti. 424-425 yıllarında Kuzey Wei komutanı Cui Hao, Juan-juanlara saldırarak onları Kuzey Çölü'nün ötesine attı (Corradini, 2006: 228). Daha sonraki yıllarda Juan-juanlar, Wei İmparatorluğu'na karşı ardı ardına hücumlarda bulundular ve onları 2000 li uzunluğunda bir savunma duvarı inşa etmeye mecbur bıraktılar. Bunu müteakiben Wei, Kao-ch'elarla ittifak kurarak Juan-juanlara saldırdı (429). Yapılan savaşta Juan-juanlar mağlup olurken hükümdarları Da-tan'ın⁴ (415-429) bu yenilgiden sonra aklını yitirdiği ve az sonra da öldüğü anlaşılıyor. Onun kağanlığı sırasında ve galiba halkının kirliliği ve pasaklılığı nedeniyle, Juan-juanlarla batı komşuları Yüe-banlar arasındaki ilişkiler bozulmuştur. Çin kaynaklarının verdiği bilgiye göre Yüe-banların hükümdarı maiyeti ile birlikte Da-tan'ı ziyarete karar vermiş ve onların topraklarına ayak bastığında halkın içinde yaşadığı pisliği görünce korkmuştu. Bu halk ellerini ve giysilerini hiç yıkamıyormuş, kadınları da kirli tabakları yalayarak temizliyorlarmış. Bu sahnelerden iğrenen Yüe-ban hükümdarı hemen ülkesine dönmüş ve bu ziyaretten sonra iki ülke arasında bir düşmanlık peyda olmuş (Sinor, 1999: 393-394).

434 yılına gelindiğinde Juan-juanların bu defa Baktriya'daki Kidara Hunlarına saldırdığını görüyoruz.⁵ Fakat onların esas mücadelesi Wei İmparatorluğu'yla idi. Çin imparatorunun elçisi Juan-juanlara ait bir bölgeden geçmek isterken geri döndürüldü. Çinliler belki de bunun öcünü almak amacıyla 438'de büyük bir saldırı düzenledilerse de bundan hiçbir sonuç elde edemediler. Juan-juan Kağanı Wu-ti (429-444) daha önce Sakaların Perslere uyguladığı göçebe

⁴ Golden, bu adın Tatar etnonimini ima ettiği düşüncesindedir. Klyaştorıny'nın da Datan adını Tatar olarak yeniden yapılandırıldığını ve bu topluluğun Juan-juan Kağanı Datan'a imparatorluk içerisindeki iç savaşlarda yardım ettiğini söyler. Yine ona göre bu Tatar grubu, daha sonra Bilge Kağan'ın cenaze töreninde yas tutanlar arasında yer alan Otuz Tatarlardır. Bkz. Golden, "Some notes on the Avars and Rouran", s. 55.

⁵ Golden, bu saldırı Eftalitlerin doğuşuna giden yolda önemli bir olay olarak yorumlar. Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, s. 90. Zira Akhun Devleti'nde bir hanedan değişikliği yaşanacak ve yönetim Kidara Hunlarından Juan-juan bağlantılı Eftalitlere geçecektir.

stratejisini uygulayarak, askerlerini savaşa sokmayı reddetti. Düşman kuraklık ve açlık nedeniyle amacına erişmeden geri çekilmek zorunda kaldı. Bu arada 440'ta Juan-juanlar bu batı komşuları Wu-sunların ülkesini yağma ettiler. 438 başarısızlığını telafi etmek isteyen Wei İmparatoru Tai-wu bu defa kuvvetlerini Yüe-banlarla birleştirerek Juan-juanlara savaş açtı (448). Çin-Yüeban müttefik ordularına karşı duramayan Juan-juan hükümdarı Tu-ho-chen bozguna uğratıldı (Golden, 2002: 90; Kradin, 2005: 156).

Wei, Juan-juanlara karşı yaptığı bu seferlerle onların saldırılarını bir nebze de olsa durdurmuş oldu. Wei'nin karşı saldırıları üzerine Juan-juanlar bu defa hücumlarını Tarım Havzası'na yönelttiler ve bölgedeki yerel krallıkların işlerine sık sık müdahalede bulundular. Onların 460'ta Koço'ya hücumlarının ayrı bir önemi vardır. Bu saldırı Koço hükümdarı An-chou'nun ölümü ile sonuçlandı ve böylece Hun kökenli olduğu söylenen Cü-çü sülalesi tarihe karıştı (Sinor, 1999: 395). Aynı zamanda Juan-juanların Turfan'ı da ele geçirdiklerini görüyoruz.

Wei-shu'nun özellikle "öldürmekten zevk alan" diye tarif ettiği Tou-lun'un hükümdarlığı (485-492) sırasında Juan-juan yönetimindeki T'ieh-leler daha kuzey ve batıya göçtüler. Kendisinin bir zamanki tebaasını yenemeyen Tou-lun itilip kakılarak öldürüldü. Askeri işlerde daha başarılı olan amcası Nakai (492-506) kağanlıkta onu takip etti. 500 yılı civarında T'ieh-leri yine Wei'lerle, Nakai ve onlara karşı düzenlediği bir seferde mahvolan halefi Fu-t'ou'ya (506-508) karşı ittifak içinde görüyoruz (Golden, 2002: 90-91). T'ieh-le problemini halleden ise yetenekli bir hükümdar olan Chou-nu (508-520) oldu. Chou-nu 516 yılında batıya sefer düzenleyerek T'ieh-leleri bozguna uğrattı. Hükümdarları Mi-e-tu ele geçirildi ve öldürüldü. İsyan edenler ise tamamen ortadan kaldırıldı (Yıldırım, 2012: 234). Bu harekâttan sonra Juan-juanların eski güçlerine kısmen de olsa kavuştuklarını görüyoruz. Ancak bu iyi günler çok sürmedi. 520'de T'ieh-le A-fu-chi-lo Juan-juan topraklarını istila ederek Chou-nu'yu mağlup etti. Talihsiz hükümdar annesinin düzenlediği bir saray darbesiyle tahttan indirilerek öldürüldü ve yerine kardeşi A-na-kui geçti (Golden, 2002: 91).

A-na-kui'nin bu şekilde tahta geçmesi üzerine öldürülen kağan Chou-nu'nun taraftarları yeni kağan A-na-kui'ye karşı savaş açıp onun kuvvetlerini mağlup ettiler. A-na-kui, Wei sarayına kaçtı ve ardından Çin'li bir prensesle evlenerek Wei desteğini sağlama aldı. Bu arada ülkede A-na-kui'den boşalan tahta amcası Po-lo-men (Brahman) oturmuştu ve o da T'ieh-lelerin saldırısına maruz kaldı. Maiyetiyle birlikte o da tıpkı A-na-kui gibi Çin'e sığındı. Wei, böylece birbirine hasım iki Juan-juan hükümdarına sığınma hakkı tanıdı ve zekice davranarak her ikisine de yardımcı oldu. A-na-kui'ye Turfan ile Karaşar arasındaki Gümüş Dağı (Kinşan) bölgesinde yerleşmesi için destek verildi. Po-lo-men de Kokonor civarına yerleştirildi. Böylece

iki Juan-juan grubunun birleşme tehlikesi de ortadan kaldırılmış oluyordu. Ancak bir süre sonra tecritten kurtulmak isteyen Po-lo-men üç kızını verdiği Akhun hükümdarıyla ilişki kurdu. Bunu haber alan Çinliler onu bir kalede ikamete mecbur tuttular ve bir süre sonra da Po-lo-men burada (Lo-yang) öldü (Sinor, 1999: 396).

A-na-kui amcası Po-lo-men'in ölümünden sonra tek hükümdar olarak kaldı ve bütün Juan-juan ülkesinin hükümdarı oldu. Hemen Doğu ve Batı Wei ile sıhri ittifaklar kurdu. Hatta zaman zaman çatışan Çin hizipleri arasındaki güç dengesinin sağlanmasında etkili oldu. Bu arada Wei 534'te Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştı ve Juan-juanlara haraç gönderiyordu. Doğu Wei Juan-juanlarla müttefikti, fakat 545'te Batı Wei Juan-juanların bağlısı olan Bumin'le ittifak yaptı (Christian, 1998: 237-238). Baştan beri Juan-juanların belalısı olan T'ieh-leler ise onlara saldırı planlıyorlardı. Juan-juanlara tabi olan ve onlara demir döküp veren Türkler boyunduruktan kurtulmak için bunu bir fırsat bildiler. Yöneticileri Bumin, T'ieh-lelerin üzerine yürüyerek onları mağlup etti. Elde ettiği zaferle gururlanan Bumin 546'da hizmetlerinin mükâfatı olarak bir Juan-juan prensesiyle evlenmek istediye de, A-na-kui'den şu hakaretimiz cevabı aldı; *“Sen bizim demirci kölemizsin, böyle konuşmaya nasıl cüret edebilirsin?”*. (Chavannes, 2007: 284). Aradığı bahaneyi bulan Bumin, A-na-kui'den intikam almak amacıyla hemen harekete geçti ve 552 yılının baharında Juan-juanlara saldırdı. Huai-huang'ın kuzeyinde büyük bir bozguna uğrayan Juan-juan kağanı A-na-kui savaş meydanında kendini öldürdü. Geride kalan Juan-juanların büyük bir kısmı sabık kağanın oğlu An-lo-ch'en, kardeşi Teng-chu ve Teng-chu'nun oğlu K'u-t'i ve diğer küçük şefler kendilerine bağlı boylarla birlikte Kuzey Ch'i Devleti'ne sığındılar. Onlarla birlikte gitmeyenler ise Teng-chu'nun oğlu T'ie-fa'yı başlarına reis yaptılar (Taşağıl, 2003: 18).

Bumin'in yerine geçen oğlu Kara (K'o-lo) Kağan, A-na-kui'nin amcasının oğlu Teng-chu-tse'yi, Wo-ye'nin kuzeyinde Mu-lai dağında bozguna uğrattı. Mağlup olanlar Teng-chu-tse ile birlikte Batı Wei Devleti'ne sığındılar. Kara'dan sonra tahta geçen Mukan Kağan (553 sonları) ise K'u-t'i ve beraberindeki Juan-juan grubuna saldırdı. Üçüncü defa Türk saldırısına maruz kalan Juan-juanlardan kurtulanlar kaçarak tekrar Kuzey Ch'i Devleti'ne sığındılar. İmparator ise hali hazırda reis olan K'u-t'i'yi bir kenara atıp yerine An-lo-ch'en'i geçirdi. Bu arada daha önce bahsettiğimiz Batı Wei'ye sığınan Teng-chu-tse ve maiyetindeki sığınmacı Juan-juanlar Mukan'ın isteği üzerine onun gönderdiği elçiye teslim edildiler. Sayıları 3000'i bulan bu mülteciler başkentin giriş kapısı önünde infaz edildiler. (Chavannes, 2007: 284).

Juan-juanların Bumin karşısında ilk yenilgileri sırasında A-na-kui'nin yeğeni T'ie-fa'ya bağlı kalarak Çin'e sığınmayan Juan-juan grubu ise doğudaki Kitanlar tarafından ortadan

kaldırıldılar. Kuzey Ch'i Devleti'ndeki An-lo-ch'en'in ise bir süre bu devlete isyan ettiğini görüyoruz. Fakat imparator Wen Hsüan isyancılarla birlikte liderleri An-lo-ch'en'i de yakaladı.⁶ Ona bağlı Juan-juan kütelleri Kuzey Ch'i Devleti'nin çeşitli bölgelerine dağıtıldılar. Böylece Juan-juanların son faal grubu da tarih sahnesinden çekilmiş oldu.

Juan-juanların Türk takibatından kaçabilen gruplarının bir kısmının Kore taraflarına gittiği⁷, diğer kısmının ise batıya Avarlar adıyla gittiklerine dair çeşitli iddialar vardır. Moğol tarihçi Enkhbat Avirmed burada daha farklı bir görüş ileri sürerek Juan-juan kalıntılarının ne Kore'ye ne de batıya Avar olarak gittiklerini, Çin kaynaklarında bu konuda herhangi bir bilginin olmadığını, onların Moğol Shih-wei kabilelerine sığındıklarını, Türk Kağanlığı'nın metburları olarak Dokuz ve Otuz Tatar adıyla anıldıklarını söyler (Avirmed, 2012: 245). Ancak bu görüşe katılmak pek mümkün görünmüyor. Göktürklerin, Moğolistan'da Juan-juan iktidarını alaşağı etmesi ve ortaya çıkan düşmanlık sonraki yıllarda, başka yerlerde de devam etmiştir. Bu kez asıl etnik adlarıyla Avarlar, Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelere kadar eski düşmanları olan Göktürklerin takibatına uğramışlardır. Kurat'a göre Priscus'un 465'te Barköl'e Avarların geldiğine dair haberi ve Göktürklerin uzun süre ve mesafe alan şiddetli düşmanlıkları, esasında Juan-juanların Avarlar olduklarını gösteriyor. Karatay da Czeglédy'nin konuyla ilgili görüşlerini teyid ederek, Avrupa Avarlarının Çin kaynaklarında Juan-juan, yazıtlarda da Avar olarak geçen kavim olduğu düşüncesindedir (Kurat, 2019: 25; Karatay, 2004: 29).

Diğer taraftan konuyu ayrıntılı olarak inceleyenlerin başında gelen ve yukarıdaki yazarları destekleyen görüş Czeglédy'den gelir. O, Juan-juan bakiyelerinin bazı Hun gruplarıyla birlikte Uar-Hun adı altında, VI. Yüzyılın ortalarından itibaren Pannonia düzlüklerinde görüldüklerini savunur. Dolayısıyla Avrupa'daki Avarlar, Juan-juan etnik, dilsel ve siyasî olarak Juan-juanların batıya giden kollarından başka bir şey değillerdir (Czeglédy, 1998: 78-82).

SONUÇ

Netice olarak Juan-juanlar, kendilerinden önceki Hsiung-nu/Asya Hunlarının dağılmasından iki yüzyıl sonra, yine aynı coğrafyada (Moğolistan bozkırları), herhangi bir siyasî otoriteye bağlı olmayan çeşitli boyları kendi kurdukları konfederasyonun çatısı altında birleştirerek tarih sahnesine çıktılar. Bu yönleriyle onlar farklı kökenlerden gelen heterojen bir yapıyı temsil ediyorlardı. Görüldüğü kadarıyla idari ve askeri organizasyonları da selefleri Asya Hunları ile

⁶ Avirmed'e göre Juan-juan halkının kalanlarından büyük bir çoğunluk Çinlilere esir düşmelerine rağmen, liderleri olan An-lo-chen yakalanamamış ve ortadan kaybolmuştur. Avirmed, "Juan-Juanların Çöküşü ve Dağılışı", s. 243.

⁷ Klyashtorniy-Sultanov, *Türkün Üç Bin Yılı*, s.86. Vásáry de tıpkı Klyashtorniy gibi onların Koguryo olarak bilinen Kore Devleti'ne gittiklerini söyler. Ancak batıya Avar adıyla gittikleri iddiasına katılmaz. Bkz. Vásáry, *Eski İç Asya'nın Tarihi*, s.112.

hemen hemen aynıydı. Daha önce de bahsettiğimiz üzere, IV. yüzyılın ilk yarısında Yu-chiu-lü adlı yöneticileri veya hanedan kurucusu olarak sayabileceğimiz liderleriyle ilk kez adlarından söz ettirdiler. Ancak esas şöhretlerini IV. yüzyılın sonlarına doğru She-lun'un başa geçmesiyle kazandılar. She-lun yönetiminde, hem Kao-ch'e hem de Tabgaç/Wei'ye karşı saldırgan bir siyaset benimseyen Juan-juanlar, kuruluş yıllarındaki başarılı savaşların ardından Sienpilere mağlup oldular. Ancak bu onların gücünü ve bölgedeki etkinliklerini tamamıyla kırmadı. V. yüzyıla gelindiğinde egemenlik alanlarını Tarım Havzası'na kadar genişletmişlerdir. Bu dönemde batıda Yüe-ban Hunlarıyla da temas kurdular. Yine batı bölgelerinde (bugünkü Doğu Kazakistan topraklarında) Wu-sunlarla da bir çatışma içerisine girmişler, hatta onların güney batısındaki Baktriya topraklarındaki Kidara Hunlarına saldırmışlardır. Ancak onların asıl mücadeleleri Çin'le, yani Wei/Tabgaçlarla idi. Yüzyıllara yayılan savaşlar her iki tarafı da zayıflatmıştı. VI. yüzyıla gelindiğinde, kendilerine bağlı bir topluluk olan ve Altay bölgesinde yaşayan Göktürkler tarafından mağlup edildikten sonra, zaman içerisinde imparatorluk görünümü alan konfederasyonları dağılmış oldu. Onlardan önemli bir kitle henüz V. yüzyılda Akhunlara katılarak Eftalit Hanedanı'nı kurmuştu. Juan-juanların bir kanadını oluşturduğu Uar-Hun adlı ikili boy grubu, VI. yüzyılın ortasında, Göktürk takibinin de bir sonucu olarak Orta Avrupa'ya kadar gitti ve burada Avar Kağanlığı adıyla bildiğimiz siyasî yapıyı kurdu. Avirmed'in de belirttiği üzere, onlardan batıya gitmeyen topluluklar Göktürk çağının sonraki Dokuz ve Otuz Tatar boy yapılarına dâhil oldular. Çinlilerin verdiği ve dış etnik adlandırma olarak görülmesi gereken Juan-juan adına bundan sonra kaynaklarda rastlanmamış ve onların hayatta kalan grupları, farklı etnik adlarla tarihsel rollerini devam ettirmişlerdir.

KAYNAKÇA

ARİSTOV, Nikolay Aleksandroviç (2014), **Türk Halklarının Etnik Yapısı**, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul.

AVİRMED, Enkhbat (2012), "Juan-Juanların Çöküşü ve Dağılışı", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Vol. 1/4, s. 240-245.

BARTHOLD, Vasilij Vladimiroviç (2010), **Orta Asya Tarih ve Uygarlık**, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul.

CHAVANNES, Edouard (2007), **Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri**, (Çev. Mustafa Koç), Selenge Yay., İstanbul.

CHRİSTİAN, David (1998), **A History of Russia Central Asia and Mongolia**, Vol. I, Blackwell Publishing, London.

- CORRADİNİ, Piero, “The Barbarian States in North China”, **Central Asiatic Journal**, Vol. 50, No. 2, s. 163-232.
- CZEGLÉDY, Karoly (1998), **Bozkır Kavimlerinin Doğudan Batıya Göçleri**, (Çev. Erdal Çoban), Özne Yay., İstanbul.
- GOLDEN, Peter B. (2013), “Some notes on the Avars and Rouran”, **The Steppe Lands and the World Beyond Them, Studies in honor of Victor Spinei on his 70th birthday**, ed. F. Curta - B. P. Maleon, s. 43-66.
- GOLDEN, Peter B. (2002), **Türk Halkları Tarihine Giriş**, (Çev. Osman Karatay), Karam Yay., Ankara.
- GUMİLËV, Lev Nikolayeviç (2002), **Hazar Çevresinde Bin Yıl**, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul.
- KARATAY, Osman (2004), “Doğu Avrupa Türk Tarihinin Ana Hatları -Altın Orda Öncesi Dönem“, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 3. s. 1-70.
- KİM, Hyun Jin (2020), **Hunlar**, (Çev. Hakan Herdem), Gumbel Yay., İstanbul.
- KLYASHTORNY, Sergey Grigoryeviç - SULTANOV, T. İ. (2003), **Kazakistan Türkün Üç Bin Yılı**, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul.
- KLYAŞTORNIY, Sergey Grigoryeviç (2018), **Kadim Avrasya'nın Bozkır İmparatorlukları**, (Çev. Abdullah Temizkan), Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul.
- KRADİN, Nikolay N. (2005), “From Tribal Confederation to Empire: The Evolution of the Rouran Society”, **Acta Orientalia**, Vol. 58 (2), s. 149-169.
- KRADİN, Nikolay N. (2016), “Rouran (Juan Juan) Khaganate”, **The Encyclopedia of Empire**, ed. John M. Mac Kenzie, John Wiley & Sons, Ltd., s. 1-2.
- KURAT, Akdes Nimet (2019), **IV - XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- RÓNA-TAS, András (1999), **Hungarians and Europe In The Early Middle Ages**, Central European University Press, Budapest.
- ROUX, Jean Paul (2006), **Orta Asya Tarih ve Uygarlık**, (Çev. Lale Arslan Özcan), Kabalcı Yay., İstanbul.
- SİNOR, Denis (1999), “Türk İmparatorluğunun Kuruluşu ve Yıkılışı”, (Çev. Talat Tekin), **Erken İç Asya Tarihi**, D Sinor Yayınları, İstanbul.

TAŞAĞIL, Ahmet (2003), **Göktürkler I**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

YILDIRIM, Kürşat (2012), “Çin’in Bozkırlı Kavimlerle Mücadele Siyaseti ve Stratejisi: Juan-Juan’lar Misali (Miladi III-VI. Yüzyıl)”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 199, s. 225-240.

YILDIRIM, Kürşat (2013), “Juan Juan Adı Üzerine”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, S. 28, s. 1-10.

VÁSÁRY, İstvan (2007), **Eski İç Asya’nın Tarihi**, (Çev. İsmail Doğan), Ötüken Neşriyat, İstanbul.